

formam Constitutionis Pii non debent, sed ea bene per creditorem percipere esse dicebant loco damnorum & interesse, dum ipse debitor cambiandi onus in se assumpserat, ac deputatus mercatorum, qui scripturam tenere deberet, aliaque peragere, quibus non factis intrat dicta obligatio resolutans ex non facto, quod in odium facere debentis habendum est pro facto iuxta firmata in Romana pecuniaria, dec. 6. post Salgad. passim in aliis recepta & canonizata.

Pro Comodo debitor scribens non negabam conclusionem, sed ejus applicationem ad factum, quoniam cum duo in conventionem deducta essent, Obligatio scilicet debitoris faciendi cambiorum girum, seu curandi, quod alter faceret, Et mandatum, seu facultas data creditori idem facere, atque creditor hanc secundam viam elegerat, dum ipse dare voluit ordinem mercatori, erga eum pro mercede se obligando, ideo sibi parere debebat via, quam elegerat, eisdemque proinde imputandum erat, cur valens dicta facultatem non uti, sed obligationi debitori acquiescere, eam ad exercitium deducere voluit; ut probant idem Roman. conf. 4. cum quo processit Rota in diti. dec. 7. post Salgad. dum 7. 18. expresse dicit creditorem post datum mandatum ad cambiandum non debere se ingerere in negotio, alias videretur inducitur novatio, de qua in l. stipulatus est opus, ff. de fidei-juss. atque istos casus distinguendo tanquam absolutum, supponit videtur in eadem dec. 7. 1. quia apocha, & ejus confirmatoria 14. Junii 1649. coram Dunozeo s. sum qua, inter suas dec. 829.

Licet enim admitterem tanquam veram conclusionem in eisdem decisionibus in proposito firmatam, quod mandatum creditoris tanquam cumulativum, & ad majorem ejus cautelam non liberat debitorem ab assumpto onere; Dicebam tamen id recte procedere, ubi creditor illo non utitur, seu in casu usus, quoniam haec duo sunt alternativa, in quibus unus electio alterum cessare facit, cum implicet eandem pecuniam per duos infolidum girari, atque duplex cambium super eadem re eodem tempore exerceri.

Mortuum in abstracto videbatur verum, & solidum, duobus tamen de applicatione ad factum, quod scilicet creditor voluisset uti dicto mandato, atque in se curam & onus cambiandi suscipere, quoniam licet dederit supra infirmatum ordinem mercatori, nihilominus cum hic jam in instrumentum deputatus esset a debitore promittente eundem mercatorem praemissa adimpleturum esse, hinc proinde praedictus contrarius non videbatur novationem, sed potius quandam approbationem, ac executionem, cum sola ejusdem mercatoris asecuratione pro ejus provisionibus, pro quibus iste maluit sequi fidem creditoris quam debitoris. Et in hoc erat mea difficultas.

Alii eandem debitoris partes defendentes, mordicus etiam insistebant super cambii invaliditate, ex eo quod creditor ab initio innotesceret datam pecuniam transmissi non posse ad nundinas, neque super cambiis girari, dum in alios usus conversa fuerat, in extinctionem scilicet artis alieni iuxta decisiones in Romana cambiolum 4. Junii 1642. 18. Aprilis 1644. & 16. Januarii 1645. coram Peutingerio, de quibus sapius in praecedentibus; Ego vero in congressu dicebam parum tutum videri hoc fundamentum, ita simpliciter & indefinito sumptum, quoniam ut alias pluries dictum est, ista decisiones laborare videntur de aequivo, non distinguendo cambium directum ab obliquo, in quo non in ipsa pecunia, sed in alia ejus aequivalenti cambium exercendum est; Reflexo tamen ad veritatem cogitabam, quod ubi creditor non suscipit in se mandatum cambiandi secum ferens pro cursu cambiorum praeciam necessitatem spacciorum, & justificationis realitatis, sed utitur ista moderna cautela transferendi onus in debitorem, per quam tutus redditur, quod sine litera transmittatur, & impleantur, sive non, utatur, seu cambii obtenturus est, atque qualitas debitoris est talis, quod non est mercator, neque correspondentes habet in nundinis & plateis, verisimiliter ejus fidem sequuturos ac literas impleturos, ita copulativè concurrant dictae tres circumstantiae, scilicet proximè infirmata debitoris qualitas, conversio pecuniarum in alios usus, & cautela praedicta, tunc contractus videtur satis suspectus utpote continens certum cambium fictum ab initio, ita sola verborum formalitate velatum, cum creditor certo sciat cambii realitate omnino absentem, Secus autem ubi ipse debitor dictum onus assumpsit, quoniam tunc, licet data pecunia in alios usus converteretur, atamen ipse debitor, vel à seipso aequalitatem habere potest, cum qua litera realiter transmittenda in implementum habeant, unde parum refert, quod debitor non habeat correspondentes ejus fidem sequuturos,

quoniam sufficit illi haberi per creditorem, vel alterum girum cambiij facientem.

Nisi ad salvandam istam speciem contractus ratione illius usus & frequentiae, dicamus alio sermone iuram abesse, ac lucri certitudinem in creditorem, ob cambii realis naturam pluries in praecedentibus deducam, ut nullum certum lucrum ab initio contrinere valeat, fed totum pendeat ab incerto eventu, qui damnus etiam, ac fortis diminutionem causare potest cum lucro debitoris, licet satis raro contingente; Non videtur enim prohibita conventio, per quam unus det alteri pecunias, non girandas super cambiis, sed tenendas sub lege, & eventualitate cambiorum tam ad lucrum, quam ad damnum, ita ut videatur species societatis, eo modo quo habens quae frumentum & alia mercem rectè conservabilem, illam alteri tribuit tunc vendere volenti, ut pretium in praesentaneo ejus usus erogaret, sub eo pretio, quo valebit, atque per alios mercatores contractabitur alio quo futuro tempore puta in mense Aprilis, vel Maji, quia si merces sunt rectè pro eo tempore conservabiles, & creditor erit conservaturus, ut venderet eo tempore, in quo eventus dare possit majus pretium, quam de praesenti curat, ita ut ab sit fraus percipiendi lucrum certum ex temporis dilataione, nulla committitur usura ad notat. in cap. Civitate, de usuris, ideoque passim praeficitur, & contractus, (concurrentibus tamen dictis requisitis) communiter licitus reputatur; Licet enim à frequentius accidentibus pretium solvat esse eo tempore magis alterum, sicut verisimiliter venditor magis lucto quam iactura subiacet, nihilominus possibilis damni sufficit. Atque tunc contractus est periculosus, quando taxatur ab initio pretium; Ita pari non videtur quid prohibeat conventionem super hujusmodi eventualitate regulanda à cambiis inter mercatores, vel alios vere currentibus cum omnimoda realitate.

Quinimo ista species contractus videtur minus debitoris-damnosam, minusque creditoribus proficua, quoniam ut pluries habetur in sequentibus hoc eod. tit. isto casu, in quo debitor ob defectum spacciorum tenetur ad cambium non tantum cambium, sed tanquam damna & interesse, exemptus remanet à gravi intererfuo provisionum, quae frequentius pro majori parte cedere solent ad lucrum & commodum creditorum de aliqua modica participatione tantum conveniunt, correspondens reliquum condonantibus eisdem creditoribus, ideoque non adeo iudicè inharendum est super spacciorum interventu, qui in effectu in istis cambiis obligatio continere videtur simplicem formalitatem, quae magis debitoris bus et iudicialis est, atque ratione majoris lucri debitorum propter provisiones, potius majorem usurae suspensionem inducit; Verum praemissa ad formalem dispositionem quod sciam deducta non fuerunt, ita ut maturus iudicium super indaganda veritate formati potuerit, quoniam forte per subsequendam concordiam causa sopita fuit, neque huc usque alia occasio praebuit hac disputare.

ROMANA PECUNIARIA DE VECCHIIS CUM CARDINALI SFORTIA.

Discurfus in congressu super casu supposito per concordiam.

De fructibus, seu cambiis debitis absque cursu & justificatione spacciorum loco damnorum & interesse ob non impletum onus ab ipso debitore susceptum, Et an istud limitatum ad certum tempus remaneat ultra illud operativum, Et de aliis ad hanc materiam.

SUMMARIUM.

- 1 Falli series.
2 Quando introit necne obligatio ad cambium loco damnorum & interesse etiam sine spaciis.
3 Onus susceptum per debitorem ad certum tempus, an duret eo tempore expirato.
4 Obligatus prestare speciem fructiferam, eam non prestando tenetur ad fructus.
5 In alternativa electio est debitoris, durante dilataione, sed post moram est creditoris.
6 De interesse damni emergentis, & quando istud debeatur.

Alii de Vecchiis creditores Ducis Marci Sfortiae ex causa cambiij initi de anno 1631. in summa scutorum 23. mill. hujus crediti satisfactionem obtinuerunt ex pretio Vallis montanae, investita pecunia in tot loca montium loco cautionis, quam iuxta praemiam Congregationis Baronum & chirographi Pontificij formam, creditores praestare tenebantur, primario ad favorem emptoris in casu evictionis & molestiarum, secundario autem de restituendo creditoribus anterioribus, vel posterioribus, seu contrahendo cum aequalibus. Cum autem sequuta morte Ducis Marci, Dux ejus filius pro anteriori credito dotis maternae aliquam dictorum locorum montium partem à praefatis de Vecchiis avocasset, atque isti pro eorum reintegracione molestias inferrent Principi Ludovico creditores posteriori ex eodem pretio satisfacto, qui pulsatus molestare cepit Cardinalem Sfortiam, tunc Praetorem, & in Civitate Avenionem. Prolegatum, in isto credito infolidum cum Duce Mario fratre obligatum; Hinc ille mediante persona ejus procuratoris, ad impediendas dictas molestias per apocham de anno 1639. se declaravit obligatum ad favorem dictorum de Vecchiis in supradicto cambio inito anno 1631. pro dicta rata avocata importante scuta circiter 6. mill. cum obligatione solvendi interim cambium limitata ad rationem quatuor cum dimidio pro centenario, atque ita servatum fuit in executionem dictae conventionis orerentur factae usque ad finem anni 1642. de quo tempore dictus Cardinalis in Urbe praesens per apocham ratificando omnia gesta ipso absente per procuratorem, promisit infra illud triennium tunc decurrentem solvere dictam summam, vel in tot locis montium vinculis ejusdem pretij, vel in pecunia numerata, & interim solvere cambium ad dictam rationem scutorum quatuor cum dimidio, quamvis attento originario contractu, in quem subintravit, currere deberent ad majorem rationem, eo innovato quod quemadmodum in dicto primo contractu datur facultas creditoris, cujus cura & onus erit transmittendi spacia, aliaque agendi ad eamque realitatem necessaria, in futurum onus esset ipsius Cardinalis illud in se assumptum; Quia vero elapso triennio Cardinalis praedictus suam obligationem non adimplevit, ijcicid post plurimum annum decessum orta est contentio, si non deberentur cambium, tam soluta, quam solvenda, stante quo nulla interveniat spacciorum transmissio, seu alia cambiij realis requisita ad formam Constitutionis Pii V. necessaria.

Et in congressu Ad vocatorem pro veritate examinanda ad instantiam traditorum de Vecchiis habito, controversiam distinguendo in tres inspectiones, seu tria tempora, Primum scilicet cambiorum decursum in primo triennio conventionis orerentur habitum cum procuratore de anno 1639. Alterum secundi triennij, de quo in conventionem habitam cum ipso Cardinali de anno 1642. Et tertium successivè decursum post istud triennium elapsum.

Quoad primum, absque dubio praetendi non poterant cambium, tanquam cambium, cum hac nunquam debeantur, quoties non concurrunt realitatis requisita iuxta dictam Constitutionis Pii formam; Minusque eadem tanquam damna & interesse ob non adimpletum susceptum mandatum juxta decisionem scriptam post Salgad. in labirint. in hoc puncto magistralem, saepius confirmatam, quoniam in apocha praedicta, in qua enunciabatur conventio cum procuratore orerentur habitum, de dicta oneris susceptione nulla mentio fiebat, sed solum de subintrantia in cambium contractum de anno 1631. innovata tantum summa cambiorum, unde propterea cum referens in omnibus regulandum esse à relato, atque in isto cura & onus cambiandi esset creditoris, hinc resultabat, quod creditor non transmittendū spacia, aliaque necessaria sciendo nil praetendere poterat; Solumque infirmatum dictorum cambiorum solvendo subintrantem posse in causam damnorum & interesse loco fructuum locorum montium ad eandem rationem tunc fructuantium, quae ei creditoris amiserant, ex iis, quae inferius in tertia inspectione, seu tertio tempore deducuntur; Verum adhuc dubitari poterat, stante quod conventio erat de cambiis relative ad instrumentum praedictum, ad quod Cardinalis subintrare voluerat, unde stante diversae voluntate, intrare videbatur regula, quod potius noli etc. & sic casus habebat suas difficultates.

Et converso altera in spectio super secundo triennio procedere videbatur de plano favore creditorum, stante expressa susceptione oneris cambiandi facta per debitorem juxta dictam

dec. 7. post Salgad. atque in hoc omnes congregati concordabamus, neque per ipsum Cardinalem, fructus, seu cambium pro hujus temporis rata controversabantur, solumque illorum forte non solutorum compensatio opponebatur cum illis triennij antecedentis, tanquam indebitis ut supra.

Super tertio verò tempore, inter congregatos aliqua fuit discrepantia, cum omnes, me excepto, concluderent contra creditores, innixi decisionibus in Romana cambiis 8. Aprilis, & 4. Decembris 1638. coram Cerro editis in causa inter Manfronam & Columannam, de qua supra, §. firmantibus obligationem à debitore susceptam in cambio contracto ad certum tempus, ultra illud non operari; Et quamvis ego tunc, de anno fa. 1639. in quo dictus congressus habitus fuit, cum sensu etiam veritatis crederem dictas decisiones non esse ruras, neque bene fundatas, ex eisdem rationibus & fundamentis, ex quibus deinde ab eis recessum fuit ut supra, in eisdem causa discursu actum habetur, Nihilominus in Curia, quoties auctoritatum obsecrum habetur, fortius verò ubi illud decisionum Rote, contra simulum calcitrare dicitur, qui per rationes, ac vera iuris principia vale contrarium tueti, ex magna currentis seculi infelicitate, unde si iste congressus fuisset habitus post dictarum decisionum revocationem, res transisset de plano, ex ea clara ratione, quod triennij praesentis non erat ad limitandum, seu finiendum obligationem, sed in gratiam debitoris, pro sola dilataione, ne interim à creditore urgeri posset, cum de reliquo subintrantia in priorem contractum esset indefinita, cum sola innovacione quantitatis cambiorum, seu intersursum. Ut scilicet quemadmodum prius in dicto primo contractu erant, vel currentia & rigorosa, vel limitata ad longè tamen majorem rationem, sic ad istam minorem redacta essent, & cujus diminutionis intuitu rationabilis remaneret altera innovatio super susceptione oneris cambiandi facta per debitorem ex regula, ut qui in uno gravatur, in altero relevari debeat, & e contra, ideoque purabam creditores bonum jus fore; Sed quoniam in contrarium fuit plurimum sententia, idcirco capivando intellectum, ut par est in obsequium majoris partis, in idem consilium deveni, ut creditores praedicti, eo quo possent modo meliori se concordarent, ut puto sequutum.

Discurrebam quoque, quod ubi etiam praemissa cessarent, quia nempe iuxta sensum dictatum primatum decisionum, assumptio oneris facta per debitorem restricta esset ad solum triennium adjectum ad taxandam, seu extinguendam obligationem, Adhuc tamen dicta cambium, seu fructus deberentur tanquam damna & interesse ob non praestata loca montium, ad quae principaliter restricta erat promissio subsidarie facta in pecunia, quoniam promittentes tradere speciem fructiferam, si eam non tradat, teneatur ad damna & interesse ad mensuram illicum fructuum, quos perciperit ille, cui promissio facta erat, si implementum fructuum fuisset, ad data fides servata. Gratian. discept. 249. n. 35. & seq. Romana fructuum confus. 24. Novemb. 1649. Perosio, Bonon. nullitatis concordia 27. Januarii, & 1. Julii 1648. Bichio, Romana multiplici 18. Martii 1654. Melio & passim, quoniam est propositio receptissima, quoties promissio speciei est pura & certa; Verum difficultas in eo suberat, quod species stabat alterative cum pecunia, atque electio erat debitoris; Huic tamen difficultati responderi posse observabam, quod dicta electio procederet durante dilataione, qua expirata, post moram contractam illa transfunderetur in creditorem, ac debitor teneatur ut in deteriori ex deductis per Fab. de Ann. conf. 54. n. 8. Apont. conf. 49. n. 75. Bellon. jun. conf. 45. n. 2. Barac. dec. 287. n. 7. adden. ad Greg. dec. 316. n. 3. Auximiana dotium 6. Februarii 1654. Albergat.

Replicari tamen poterat in contrarium, quod dum creditor potuisset eligere pecuniam fructiferam, dici non potest moram fuisse causam certam & immediatam damni emergentis iuxta dec. Mohed. 2. de usuris, quae recepta est in Curia, ut sapius in sua materia sub tit. de usuris, licet contrarium de jure verius probare convenit Leonar. de usur. q. 75. ex n. 10. Sed nimium indifferens rigor videbatur debeat dictam conclusionem ad factum applicare, quoniam non agebatur de mutuo tunc, seu praesentem contracto, ita ut cadere posset in mutuum suspicio forenerandi sub hoc pallio stipulandi potius speciem quam pecuniam, sed constabat de sinceritate actus, quod scilicet illi possidebant loca montium, ex quibus de facto percipiebant fructum ad conventam rationem, quo in gratiam debitoris se privatur, dum pulsando creditorem posteriorem, incontinenti poterant pecuniam ab ipso avocandum dare creditoris anteriori, atque ita evitare dictorum locorum montium avocationem, unde potius fuit

mèquia non solum Philippus transierat Adriano partitas istorum cambiorum, quibus non constabat condusse, quod sufficeret ad approbationem, ut bene Martheffian, *singul. 22. Clarin. lib. 1. contr. 44. n. 16. cum sequen. Rota dec. 811. n. 9. p. 1. divers. Ad den. dec. 486. n. 7. sed potius constabat de subtilissima contradictione aliquibus partitis modice considerationis, ex quibus evidenter constabat, Adrianum satis accurate vidisse & considerasse computa transmissa, unde tanquam mercator perscrutissimus, si in minutis advertit & contradixit, multo magis circa notabilem partitam istorum cambiorum contradixisset, nisi mandatum, ac sufficientem facultatem tribuisset; Contradicens autem scripturae in una re, in aliis approbare videtur, ut in terminis computorum Munoz. *de ratiocin. c. 32. n. 31.* Et his addebatur generalis presumpcio, quæ militat pro cambiis jam solutis approbata per Roan. in *Romana pecuniaria 7. Junii 1647. coram Corrado. §. finali.**

Ponderando etiam, quod ubi non agitur de cambiorum solutorum infectione in rebus redolente usuram, quo casu, juxta opinionem à Rota & Curia receptam, non intrant termini repetitionis indebiti, sed imputationis ipso jure, quando illi locus est, vel cessante materia imputabilitatis, adhuc ne usuris fraus fieret, semper creditor, qui ex pecunia accessiones recepit, de illarum titulo justificativo docere debet; Sed indebitum prædicitur ex alio defectu indifferente extra usurariam labem, Tunc ubi non agitur de coacta solutione judiciali, sed de voluntaria extrajudiciali, quia indebitum non præsumitur, cum nemo præsumatur iactare sum, onus est agentis ad illius repetitionem illud concludenter probare, ut admittitur in eadem *dec. 69. p. 9. recent. quæ in hac materia cambiorum indebitè solutorum circumferuntur tanquam magistralis, & est receptissima propositio, de qua sepius scribitur de credito &c.* Unde propterea dicebam Camera actrici ex persona d. Adriani sui debitoris venienti, incumbere onus concludenter probandi negativam dicti mandati, cujus negativæ probatio, quoties non allegatur ab ipso principali, sed à creditore, vel alio tertio, videtur impossibilis, quia cum agatur de re pendente ab animo principalis, isto defuncto, vel aliis contrarium non asserente, non de facili ad talem probationem deveniri potest, Multo magis tot administris, & præsumptionibus concurrentibus, unde inspecta etiam veritate, casus videbatur extra omnem dubitationem.

Ex abundantia quoque dicebam, quod ubi etiam de isto mandato non constaret, Adhuc tamen cum dictus Philippus generalis insisteret, sed administrator deputatus esset ad explenda omnia Theauraria negotia in Urbe, præsertim ad solutiones Camera, vel Montis debitis temporibus faciendas, ob quas non sequitur negotium longè majora damna pati poterat; Hinc non improbabilitate de jure dicendum videbatur, sub dicto mandato, seu institoria generali istam quoque facultatem contineri, quoniam procuratori constituto ad aliquid agendum, demandata censentur omnia ea quæ pro eodem negotio explendo necessaria sunt, illa præsertim, quæ de communi usu fieri solent, & quæ verisimiliter idem principalis pro eodem negotio explendo faceret, *Assid. dec. 340. n. 5. Capyc. Larr. consil. 108. n. 11. sequen.* Et in specialibus terminis procuratoris, ut pro liberando ejus principali à gravioribus usuris, seu à majori damno, vel incommodo, accipere possit pecunias sub usuris etiam à seipso, ad litteram probat *tex. in l. & in contraria 37. ff. de usuris, & in l. si verbo 12. §. si mihi, ff. mandati, quæ jura licet hodie ita indefinitorie non procedant illis usuris, quæ de jure civili permixta, de jure canonico in utroque foro damnata sunt ex deductis per Leotar. *de usuris, q. 34. n. 34.* Nihilominus adhuc illorum dispositio, vel ratio rectè procedit in actibus licitis & permixtis, ut sunt cambia realia formam Piana Constitutionis habentia, ut in specie procuratoris capientis ad cambium exemplificat Leotar. *dicta q. 34. n. 26.* & habetur deductum in *Romana partitorum, disc. seq.**

Ea potissime est circumstantia accedente, quod non agebatur de simplici mandato, seu institore, qui nudi ministri personam gereret, sed de eo, qui erat negotii ejusque utilium participes, unde vel proprie, juxta Camera præsentionem, socius dici poterat, vel saltem improprie, ita ut eadem illa facultas, quæ pro explendis negotiis socialibus unius sociorum attributa est accipiendi pecuniam sub usuris ad *text. in l. finus. §. si quid minus, ff. pro socio, cujus dispositio etiam hodie urget in actibus licitis, & de jure canonico permixtis, prout est accipere sub cambiis realibus ex deductis per Leotar. *de usuris, q. 31. n. 44.**

Videntes Camerales se patamissis se quodammodo con-

victos, ad alterum convolabant fundamentum avocationis pecuniarum ex privilegio fiscali sibi competente contra creditorem posteriorem, quamvis essent in causa, in quo privato creditori anteriori talis avocatio non competeret ex deductis per Fontanel. *de pati. claus. §. glof. 8. p. 7. n. 67. & alios;* Verum & hoc fundamentum, neque subsistentiam habebat, quoniam quicquid esset de hujus fiscali privilegii intelligentia in genere, attamen in presenti difficultas cessabat, quoniam omnes DD. istam avocationis materiam tractantes præsupponunt existentiam crediti anterioris de tempore factæ solutionis posteriori actu & habitu, ita ut tunc anteriori per debitorem solvi debuisset, proindeque male gessisse diceretur, neglecto Fisco, seu alio anteriori privilegiato, privatum posteriori gratificari. Secus autem ubi Fisco, vel alter privilegiatus esset anterior creditor habitu, non autem actu, ut ex Bald. in *l. ubi adhuc, Cod. de jur. dot. bene observat Trentacin. lib. 1. variar. tit. de jur. Fisci, cap. 7. num. 18.* Et quando auctoritas dediceret, id evidenter probari dicebam ex ipsa naturali ac necessaria ratione commercii, cum aliis illis, qui camerales appalut suscipiunt ad longum tempus, seu aliis cum Fisco contrahunt, vel fiscalia negotia administrant, omnino inretiditum esset commercium, in eorumdem negotiorum, seu appalut explicatione adeo necessarium, si etiam pro debitis, & terminis in futurum maturandis practicabile esset istud privilegium advocandi pecunias solutas illis, cum quibus medio tempore contractum fuit, & quando fiscus actu creditor non erat, sed quia non expedit negotiorum cum fisco contendere, idcirco expediens fuit, eò meliori modo, quo fieri potuit, concordiam ut supra me etiam consulente amplecti.

ROMANA PARTITORUM,
PRO ANTONIO FRANCISCO FARSETTO
CUM HORATIO FALCONERIO.

Casus decisus per Camera pro Falconario cum temperamento.

De facultate data socio administratori accipiendi pecunias ad cambium pro negotio sociali explendo in certo casu, An exerceri possit absque intimidatione consocii, quod casus eveniret, quem illi credere poterat non evenisse.

Si socius ut extingueret cambium limitatum in ius in præjudicium negotii socialis cambium rigorosum, An substatueatur actus ad limites prioris cambii limitati, ita ut ad eam rationem cambia deberentur necne; Et an facultas accipiendi ad cambium in solo casu indigentia possit exerceri prius quam indigentia casus veniret, ac præventivè, ut eventiente casu pecunia esset prompta; Et aliqua de clausura nundinarum.

S O C I A M M A R I U M.

- 1 Facti series.
- 2 De institore, vel alio administratore, ut sibi id exercere non possit sine iure appellacione.
- 3 De diffinitione mandati ad capiendum ad cambium dari per debitorem creditorem, vel simpliciter administratori, seu socio.
- 4 In cambio reali nullum dari potest lucrum certum, sed creditor potest esse in damno, & debitor in lucro.
- 5 Socius non debet subiacere damno, si non sperat lucrum, aliàs dicitur Societas leonina.
- 6 An socius in causam negotii socialis possit gyrare cambia sub suo nomine privato.
- 7 Facultas capiendi ad cambium non potest exerceri cum ipso.
- 8 De regula, quod potui, nolui, &c.
- 9 De materia aequitatis actionis de rem verso, quando invret necne.

D I S C. XIV.

Nierunt Falconerius, & Farsettus in Urbe negotiatorum res partium cum Camera Apostolica super decem millibus locis montis falis vacabilis fructantibus octo pro centenario pro pretio decies centies millies scutorum, in illis bellis necessitatibus, singulis mensibus in Urbe, ac Civitatibus Bononiæ & Ferrariæ respectivè subministrandis pro certis

ratis in singulos menses distributis, à mense scilicet Februarii ad totum mensem Septembris anni 1643. conventionione inter ipsos negotii socios habita, quod ejus administratio tota esset pœnes Falconerium, qui ad effectum faciendi statuta temporibus convenitas pagas, liberam haberet facultatem vendendi loca montium, ex quotum pretio id impleri destinatum erat, & quando ex emptorum deficientia id seniori non posset, quod tunc in casu indigentia, cum eo minor qui fieri posset negotii detrimento, sumere posset pecunias ad cambium, & recambium ab aliis, & quando neque hoc modo pecunia reperiretur, tunc Farsettus interpellatus concurrere deberet ad suppleudas pecunias deficientes ad pagarum complementum de proprio, aliàs ad omnia damna; Postmodum verò Falconerius cum eadem Farsetti participatione de mense Martii 1644. quando dicti alterius computi solidatio cum Camera jam sequuta fuerat, aliud cum eadem fecit partitum locorum 30. pro scut. 29100. in pecunia numerata.

Super utroque partito inter dictos socios in computorum solidatione multæ extortæ fuerunt controversiæ, quarum plures in nudo facta potius quam in jure consistebant; Inter cæteras autem ea fuit acerrime disputata in Camera prius coram Calarino, deinde coram Gaetano subrogato, ubi adhuc pendet, super interfusuris cambiorum, sub quibus Falconerius dicebat accepisse, pecunias partim ab aliis, partim à seipso, ut pagas impleteret; Hic autem punctus tres habebat inspectiones, Unam scilicet, an deberentur cambia eum mercatoribus Januensibus & aliis iniita ad limitatam rationem quinque, vel quatuor cum dimidio pro centenario, Alteram, cum Falconerius potuerit sumere pecunias ad cambium à seipso ad rationem cambii currentis, ut pecunias ut supra ab aliis habitas restitueret, & quatenus non potuerit, ut quodammodo idem pro Falconerio scribentes admittebant, an saltem ei bonificari deberent cambia ad dictam limitatam rationem quam aliàs solvere opus fuisset dictis mercatoribus; Et tertiam itante quod facultas tributa legabatur in casu indigentia, cum sumi potuerit pecunia ad cambium pro illis nundinis, pro quibus negotium claudebatur per plures dies antequam tempus solutionis cederet, five pro sumis anticipatè solutis Camera; Plura etiam alia præsertim super legalitate librorum ac multarum partiarum subsistentia, quæ disputata fuerunt, in facta potius dictum est, quam in jure consistebant.

Assumptis igitur separatim de ordine Camera disputationibus; Quatenus pertinet ad primam, Alii quamvis doctissimi scribentes pro hac eadem parte Farsetti cambia impugnant, pro qua ego etiam scribebam, in congressibus desuper habitis, legalium conclusionum rigori mordicis ac judicè inherentes, omnino verius credebant cambia non deberi, atque facultatem Falconerio attributam ad exercitium deduci non potuisse absque nova ejusdem Farsetti interpellatione, per quam ad istius notitiam deductum esset eventus casum indigentia, quodque ob venditionem locorum montium non sequatur ad effectum complendi pagas oportere sumere pecuniam super cambiis, Inni xi quibusdam Rota decisivis editis in *Anconitana cambiorum 1. Julii 1643. coram Carillo 18. Junii 1646. 8. Martii. & 2. Augusti 1649. coram Peutingerio*, quarum prima est inter suas *dec. 282. & repetita; dec. 224. p. 9. rec. & ultima est, dec. 346. p. 10. rec.* eorumque casus erat, quod institori, seu ministro ad certum negotium deputato, pro illo explendo data fuerat quedam assignamentum, cum facultate æquatenus illa in toto, vel in parte deficerent, accipiendi pecuniam ad cambium & recambium; Cùmque per dictorum assignamentorum defectum administrator ita egisset, Rota decidit cambium non deberi, ex eo quod priusquam ad hujusmodi facultatis exercitium deveniretur, præcedere debebat mandantis interpellatio, qua mediante iste fecit evenisse casum indigentia pecuniarum, ac subjacere debere cursu usurarum, seu cambiorum, cui occurrere potuisset providendo aliunde de pecunia, cum interim credere potuisset ex assignamentis factis remanere provivum, dictumque votum magnum plausum habere apud ipsam principalem accuratissimi ingenii, & in negotiorum materia peritissimum, qui subjungebat, quod si dicta interpellatio sequuta esset, ipse providisset pro ejus rata de pecunia, quæ otiosa adfuebat etiam in nundinis.

In contrario voto eram Ego, quod proinde in mea sententia remansit singularis, seu causæ eventus aliter docuit, & meo iudicio bene, ex duplici fundamentum, cui discurrendo ut supra innitebar; Primum est verisimilis scientia, quæ in Farsetto concurrebat de statu negotii, & de quantitate locorum

montium, quæ in dies vendebantur, an corresponderet necne summa necessaria pro complendis paghis, quæ singulis mensibus fieri debebant, dum ipse erat Camera Depositarius Generalis, atque per ejus Bancum omnes dictæ venditiones fiebant; Et secundo, quoniam quicquid sit in eo casu de subsistentia dictarum decisionum *Anconitan. cor. Carillo & Peutingerio*, quæ aliquam exorbitantiam continere videntur, in presenti cessare videbatur omnis difficultas, dum socius administrator utile negotium gesserat, atque consocii intererat potius pecuniam ad cambium habitam esse, quam si vendita fuissent loca montium, cum ista fructarent ad rationem octo pro centenario, interesse verò cambiorum esset limitatum ad solam rationem quatuor cum dimidio, vel ad summum quinque.

Quoties enim socius, vel mandatarius gerit rem utilem, & quam verisimiliter ipse principalis faceret, si per se ipsum administraret, tunc non dicitur mandati finis excedere. Atque in hac materia magna differentia est inter illud mandatum, quod datur creditori, qui duas gerat personas, unam scilicet creditoris, alteram mandatarii, & illud mandatum quod datur simplici administratori nullam utilitatem ex cambiorum cursu reportanti, & qui aliàs ab exercitio mandati in gratiam mandantis recepti damnificatus remaneret, solvendo tertius cambia verè de curfu pro pecuniis in causam principalis rogatis; Primum enim casu stricte ac rigorose proceditur, cum creditor licet juris fictiones duas diversas personas ita representet, attamen in veritate contendant de lucto captando, debitor verò de damno vitando, cujus totum oppositum sequitur in secundo casu; Et fortius ubi agitur de socio, in quo, ut in præsertim, duplex concurrente mandatum, unum datum ab homine ex dicta conventionione, alterum datum à lege, Unde quando super primo cadere difficultas, de qua in allegatis *Anconitan.* illa cessabat in secundo; Concurrente præsertim, ut dictum est scientia & verisimili approbatione consocii, unde in hac parte causam mihi videbatur plana super puncto in genere, qualem etiam absque discrepantia consensit Camera, solaque difficultas cadebat super verificatione qualitat, sub qua mandatum, five legis, five hominis concessum erat, ac exerceri poterat, an scilicet de tempore, quo pecunia accepta fuerat ad cambium à tertius, adesse necne indigentia, ut infra.

Alicujus autem relevantiæ circa istam primam partem cambiorum, mihi videbatur illud fundameptum, quod non bene constabat dictas pecunias acceptas esse ad cambium, atque sub eis girasse sub nomine dictæ societatis, seu negotii socialis, potius verò constabat de contrario, totum scilicet gestum esse sub nomine proprio ipsius Falconerii socii administratoris, dum ita tenor spaciocorum importabatur; Et licet scribentes pro altera parte insisterent, quod id probaretur ex libris, nihilominus cum illi supponerentur non bene & mercantiliter tenti, cum temporum distinctione, ac præcedenti libro nuncupato *Giornale*, nulla videbatur fides adhibenda, qualis etiam circa libros prædictos fuit sensus Camera.

In hoc enim poterat adesse aliqua captio, quia cum de natura cambii realis sit, ut nullum certum lucrum in eo dari possit, sed potius creditor subjacet damno diminutionis fortis cum lucto debitoris, *Roman. conf. 238. num. 6. & 9. Rota decis. 204. p. 2. rec. & in aliis hoc tit. sapius;* Hinc resultat, quod dictus socius administrator ita stare poterat, semper in lucro, nunquam verò in damno, cum absque spe lucri negotium sociale subiacebat, quod societati repugnat, cum sit species societatis leoninæ ex deductis in proximis terminis per Buratt. *dec. 336. n. 4. & Merlin. decis. 239. n. 1.* Si enim cambia in nundinis redibant debitoris lucrosa & utilia, poterat ita socius utilitatem sibi ipsi applicate tanquam de negotio cantante sub nomine proprio, si verò redibant damnosa, applicabat societati; Verum licet istud motivum in stricta juris censura videretur considerabile, nihilominus, reflectendo ad veritatem, mihi videbatur non improbabilitate fuisse rejectum, Tum ex æquativo motivo utilitatis, quam negotium ut supra reportavit ex non venditione montium plus fructantium, Tum ex altero dictæ verisimilis scientiæ consocii, & fortius ex illo necessitatis, quæ administratori incumbere, ut cambium currente sub nomine proprio ob majorem facilitatem inveniret pecunias, quæ mercatores facilius credebant Falconerio viro ditissimo, non de facili autem creditissent negotio sociali, cum ob illius bellicosæ temporis qualitate loca montium reputarentur periculosa, potissime quia licet in contractu cambii realis; cum totum pendat ab eventualitate, adfit

adit dicta possibilitas lucri ex parte debitoris cum diminutione fortis principalis, nihilominus est casus forte unquam, vel faris raro contingens, non verisimiliter cogitatus, ut probe in dicto socio administratore inferri posse ad dictum standandi animum.

Quia vero dicitur Falconerius mutato consilio, vel restituendo pecunias dictis mercatoribus, vel illas ad cambium retinendo in causam, seu computum proprium & particulare pecunias debitas a negotio sociali posuerat & giraverat sub cambiis currentibus cum seipso, constituendo negotium debitorum ad rigorosam rationem cambiorum currentium longae executionum quantitatem dictorum limitatorum cum aliis; Hinc assumpta fuit dispositio, an ista cambia deberentur, Et negativa videbatur plana, neque ex regula generali, quod sub mandato regulariter non venit persona ipsius mandatarii, qui propterea absque explicita, vel implicita mandatis voluntate cambiari non potest cum seipso, juxta opinionem in Rota & Curia receptam, firmatam dec. 31. & 32. Turr. de cambiis, in Ravenatim, seu Faventina cambii 16. Junii 1653. cor. Bichio, & hoc titulo sapius. Sed etiam quia in apocha conventionis facultas expressè restituta erat accipiendi pecunias ad cambium ab aliis. Et licet scribentes pro altera parte urgeant, quod illud verbum ab aliis verificari poterat in ipsomet socio cambiante, qui tertii & extranei personam ita representabat, ob pluralitatem personarum, quae in ista materia datur in eodem subiecto, Atamen ista juris subtilitas destruebatur ex facto, dum occasione venditionis locorum montium in eadem apocha contra distinguiebatur tertii cum dicto verbo alii ab ipso socio administratore, quamvis proprio & particulari nomine dicta loca emere volente, unde propterea discretiva erat manifesta; Urgente etiam ratione, ob quam Rota in his terminis rationabiliter firmavit & tenet, quod sub generali mandato, seu facultate non veniat persona ipsius mandatarii, ne scilicet ob proprium & particulare lucrum, minus diligenter ac fideliter mandatum expleat, atque gravioribus interfuturis principalem supponat.

Et quod in proposito omnem difficultatem de plano removebat, erat, quod non solum lex socium administratorem obligat ad bonam fidem & diligentiam, utiliter, vel minus damose administrandi, sed concurrebat etiam expressa conventio, dum in apocha concedebatur facultas accipiendi pecunias ad cambium, dictumque negotium administrandi cum eo minori damno, quod fieri posset, Ideoque in mala fide hic videbatur, creditoribus non urgentibus restituere pecunias, quae sub factis moderatis cambiis habebantur; Et fortius illas in computum proprium retinere, supponendo negotium majori damno cambiorum currentium, ideoque quod haec non deberentur per Camerae habitum fuit pro absoluto.

Consuit tamen Camera, illa deberi ad eandem limitatam rationem cum aliis ut supra, in iuxta fundamento aequitatis ex utili negotiorum gestorum dictione, quasi quod licet negotium non esset debitor in ratione cambiorum, ex quo illa cum tertius in causam negotii veteri non concurrerent, atque illa cum seipso ex deficienter potestate vere indebita erant ex regula quod parvi nolui &c. Atamen quia negotium ita erat in lucro; reportando studius locorum montium, quae alias vendere opus fuisset, consideratum fuit intrate, Vel aequitate rex. in l. curabis, C. de al. empti, ne poenis eundem remaneret res & pretium, Vel alteram aequitatem de utili in rem veteri, judicando indifferenter rigorem esse illum resultantem ex dicta regula, in qua ego & ceteri pro hac parte scribentes insistebamus, quod parvi nolui &c.

Reflectendo autem ad veritatem, quando non obstat in faciente motum male fidei, mihi praemissa placebant, quoniam iudicium speciem regula praedicta continere videtur quoties alias unus esset in lucro, alter vero in damno; Dicebat tamen dicta aequitate indignum esse eum qui in mala fide versetur, cum dicta aequitatis beneficium impartiendum videatur illi, qui bona fide utile negotium pro altero gerere voluit, secus autem si mala; Ad quod probandum deducebam in proximis terminis firmata per Spada conf. 149. n. 5. & leg. lib. 1. super limitatione textus in Lancivite, C. de furtis, quod scilicet quamvis de juris rigore, juxta dicti textus dispositionem, furtivae rei domino jus comparat rem propriam vindicandi a quocumque possessore nullo restituit pretio, licet hic jam bona fide emerit, atque pretium esset rei valore inferius, ita ut utile negotium pro eo qui furtum passus fuerat, gestum dicitur, Atamen si ille tertius possessore eme rem a manibus latronum, vel aliorum Villori pretio carere curavit, ut domino restitueret, ac utile negotium pro eo gereret, tunc rigor dicti textus non proce-

dit, sed eatenus rei domino vindicatio conceditur, quatenus restituitur id, quod a tertio solutum est, dummodo tamen id sine aequitate cum dicto bono animo gestum sit, secus autem si ut faceret negotium proprium, cum tunc dicta aequitas non interret, quamvis ita rei dominus utilitatem cum ipsius possessoris damno reportet, cum dicta aequitatis fundamentum consistat in bona fide facientis, ut habetur deductum in Romana cessiois usurarum, sub tit. de usuris; Arque fundamentum in puncto juris revera erat solidum, sed Camera credidit continere nimium rigorem, ideoque censuit spectare debere effectum utilitatis, quam exinde negotium de facto reportavit.

Aliquod hujus partis gravamen, inspecta veritate, adfuisse videbatur circa punctum indigentiae ac admissionem cambiorum intemptivorum, quoniam debitum maturabat in sine mensis, post cuius terminum, adhuc aliquorum dierum spatio debitoribus & partiantes gaudere solent, & tamen negotium positum erat sub cambiis allarum nundinarum, pro quibus octo diebus antecedentibus clausum erat negotium; Et quod magis est, postquam ac tentum fuit sub cambiis pro summa fc. 17. m. exerecentem debitum & anticipatè soluta, & deinde pro altera feut. 50. m. soluta de mense Julii, ideoque postea sub cambiis nundinarum Augusti pro debito marurante in sine mensis Septembris, quibus casibus omnes juris regulae restabant, dum facultas data socio, venditione locorum montium aliae concessio non posset, Verum in his Camera egrediendo forte cancelli legales processit cum quadam non scripta aequitate, ex eo quod partitarius urgentibus belli necessitatibus & per Summi Pontificis nepotem rogatus & requisitus, denegare non poterat dictam solutionem quamvis in parte anticipatam, cum Principum & Dominantium preces vim iustissimas habere viderentur, ex iis, quae in terminis precum & instantiarum ejusdem Nepotis regnantis habentur in Romana legitima 22. Junii 1640. Dunocezo inter suas, dec. 584. multo magis ubi belli necessitas & publica ratio urgebant; Licet autem ista consideratio in abstracto haberet probabile fundamentum, in concreto tamen cessante ex facto, cum dicta anticipatae solutionis aliaeque utilitates fuissent ultionem ad captandam gratiam, ac facilitandam aliquam fortis fortunam, ut eventus docuit, ideoque iustum non videbatur ut id licitum esse videbatur consistere gravamen; quoniam Princeps habet quidem jus cogendi debitorem ad solutionem ante tempus, sed subducto eo quod interest anticipatam solutionem fieri, ergo tantum abest quod negotium potuerit pati cambiorum damna, quod potius debuerit minui.

ROMANA CAMBII DE VANNINIS PRO JOANNE MATTHEO OLGIANO CUM PETRO VANNINO.

Causa disputata coram A. C. & in Signatura resoluta ut infra.

Stante pacto, quod super cambiorum justificatione stetur libro & scripturae ipsius creditoris, An hic teneatur suum librum, seu scripturam exhibere, atque exinde justificare cursum & realitatem cambiorum, quamvis exhibeat spacia, & faciat justificationem per literas redditus.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series.
2. Quando exceptio usurarum retardet repetitionem.
3. Ad justificationem cambiorum sufficiens litera redditus.
4. An administrantur aliae species justificationum sine literis.
5. An ex pacto justificatio fieri possit cum solis libris creditoris.
6. Et quatenus id non sufficit, cum data aliunde justificatione, teneatur creditor stante pacto justificare etiam cum libris.
7. An facultas cambiandi, vel mandatum susceptum ad cambiandum expiret per mortem.

Relaxato mandato per A. C. ad instantiam Oligiani contra Vanninum pro sorte principali feut. mille auri, & quodam residuo cambiorum, pravia istorum justificatione cum literis responsivis vulgo nuncupatis del ritorno, interposita pro debitorum appellatione in Signatura ad effectum gustandi de iustitia, vel iniustitia, ex cuius respectu fumo resultare solet rescriptum cum clausulis translativis executionis, vel sine respectu, deducebatur per eundem appellentem iniustitia ex defectu justificationis, vel quia litera non essent bene recognita, vel quia illa non sufficerent, nisi etiam exhiberentur ex parte creditoris libri, ex quibus illa adminiculate remaneret, vel saltem alia concurrerent adminicula tollentia suspensionem antedacta, & quod de praesenti confici poterint, potissimum dum in instrumentum cambii aderat pactum, ut super eorum realitate & cursu statim deberet libris ipsius creditoris, quem ita dicebant scribentes in contrarium in fe assumptis onus conficiendi ac retinendi librum proinde exhibendum.

Et huic exceptioni addebant alteram expirati mandati, seu facultatis datae ad cambiandum per mortem Joannis Andreae Oligiani, cum quo contractus initus erat, & ex cuius persona Joannes Mattheus nepos tantquam haeres agebat.

Obiectum non bene facta justificationis literarum de facili sublatum fuit, quoniam in hoc Signatura rescriptis A. C. ut iterum audiat, & denuo recognoscere faciat spacia pro tollendis suspensionibus, quae dabantur adversus testes super dicta recognitione examinatos, qua recognitione plenius & clarius sequuta, cum juxta index decrevisse mandati expeditionem, denudè adita fuit Signatura super dictis alii punctis, quae rescriptis de appellatione in Rota, cum clausula, si quid exequendum, quod rescriptum in effectu aliud non produxit nisi dictam dilationem, quoniam debitor, vel ejus haeredibus non curantibus infra biennium acta transportare, ob appellationis desertionem executio consummata fuit, adversus quam se opposuit ejusdem debitoris uxor creditrix pro ejus dote quamvis posterior, posterioritatem praetendens in bonis exequutis tanquam postea quaesitis, & hoc reddidit de facto in eadem dicta executionis effectu, atque in hoc statu causa pendet.

Pro creditore scribens, cum sensu etiam veritatis, parum probable dicebam hoc rescriptum saltem circa sortem principalem, quoniam vel exceptiones vere nullam substantiam habebant, vel negari non poterat esse satis turbidam, quod sufficit, ut exceptio imputationis cambiorum iam solutorum in sortem principalem retardare non possit libris restitutionem; Licet enim juxta firmata, dec. 69. p. 9. rec. Rota & Curia in ea resideret opinio, quae ego quoque probabilioris sententiae, quod usura indebita repetenda non sint cum ordinaria actione conditionis indebiti, ut aliorum est opinio, sed extenuet sortem ipso jure, quoniam in materia usuraria compensatio non intrat ope exceptionis, neque expectat debitoris oppositionem, qua juris ministerio illic inesse dicitur. Atamen id procedit, ubi certum est usuras, seu accessiones solutas esse usurarias & indebitas esse ipsorum actorum inspectione, quia nempe in proposito cambiorum nulla detur eorum justificatio; Secus autem ubi id praetenditur per exceptiones dubias & alioris indignitas, cum tunc praesumptio potius urgeat pro validitate cambiorum solutorum, quia nemo praesumitur jactare suum, ideoque talis turbiditas operativa solum est circa ipsa cambia decursa, & non soluta, super quibus creditorum processum exequutivum intentasset, secus autem circa sortem principalem certam & liquidam, quoniam esset retardare executionem debiti liquidi & certi per exceptionem turbidam & illiquidam, ut ita distinguendo firmatur praesertim per Rotam in Romana pecuniaria 18. Junii 1646. & 7. Junii 1647. coram Corrado, utrobique in fine 23. Martii 1648. coram Melio & in aliis, & haec est consuetas praxis Signaturae.

Revera tamen neque turbidae dici poterant exceptiones, sed potius clara videbatur earum insubstantia, quoniam quatenus pertinet ad punctum justificationis nimis receptum est in Rota & Curia, ad illam sufficere solas literas responsivas, seu redditus vulgo nuncupatas del ritorno, quae per necessitatem antecedens praesupponunt alias missivas vulgo nuncupatas dell andata, poenis correspondentes remanere solutas, ideò non de facili habentur, ut dec. 304. n. 2. in sine. par. 4. rec. dec. 274. n. 6. par. 5. dec. 171. n. 1. par. 7. Romana discessiois 26. Junii 1630. cor. Cocchino, Romana cambii 19. Ju-

niis 1651. cor. Royas inter suas, dec. 457. in quibus in specie abfque libris, vel aliis adminiculis, cum solis literis praedictis justificatio admittitur.

Et licet apud Baratt. dec. 603. Merlin. dec. 636. Romana cambii 1. Julii 1658. Melio, alia Romana cambiorum 14. Junii 1660. coram Verospio, & in plerisque aliis, quae per scribentes cumulabantur, ad ejusdem realitatis justificationem habita fuisset ratio de libris creditoris, vel mercatoris, qui cambia giravit, legaliter & mercantiliter tentis, five de aliis adminiculis, quorum plura in proposito ponderata habentur in Romana cambii, de Sfortis, disc. 6. Atamen id fuit ad superabundantiam, ac forsitan ad supplendam aliquam exceptionem, quam juxta individuorum casum particulares circumstantias litera pati possent, non tamen inde sequitur id esse praesice necessarium, quoniam Pius V. in ejus Const. 118. sola literarum transmissione cum subsecuta effectuione per literas responsivas probata contentatur, neque ulli cautum est, creditorem teneri ad libri confessionem.

Institabant scribentes in contrarium super pacto, per quod dicebant creditorem suscepisse istud onus, quod alias de jure sibi non incumbere admittent, sed vere vanum fundamentum erat, quoniam cum juxta plerumque opinionem extra Curiam Romanam sorte magis communiter receptam, stante pacto, soli libri creditoris, vel camporis deputati sufficere ad justificationem, ut late firmant Rovin. conf. 103. lib. 2. Turr. disp. 3. 9. 10. n. 12. & habetur sepius deductum hoc titulo; Idcirco ex consueto notariorum formulario istud pactum pro majori cautela & in gratiam creditoris adici solet, qui potuit non uti, ut punctualiter praedictum habetur apud Merlin. d. dec. 636. post n. 1. vers. Nec in presenti, ubi in puncto hoc obiectum tollitur. Est enim alius contra principia retroquere in odium, & praesudicium id quod pro favore, ac majori cautela creditoris in pactum deductum est, & sic libri quatenus per creditorem, vel scripturalem conficiantur, facis quidem prodesse possunt, etiam retenta opinione Rota & Curiae, pro supplendis quibuscumque exceptionibus, vel defectibus, quae circa literas adesse possent, Nullatenus vero dicendum est eos esse necessarios, quoniam rectè negligere possumus id quod ad nostram potiorum cautelam introductum est.

Quo vero ad aliud obiectum expiationis mandati per mortem creditoris, deducebam eadem, quae in Romana cambiorum, disc. 2. & in Camerinen. disc. 4. & in aliis hoc titulo saepius deducta sunt, distinguendo scilicet inter mandatum voluntarium, quod in solam gratiam mandantis principalem suscipitur, ita ut mandatarius, institoris & ministri potius personam gerere dicatur, & mandatum necessarium datum à debitore creditoris in rem propriam, istud enim est irrevocabile, donec sequatur debiti restitutio, unde si non suffragatur revocatio expressa, minus suffragari potest tacita, & praesumpta resultans ex morte debitoris, quia nunquam majoris operationis potest esse tacitum & praesumptum quam expressum. Atque haec est distinctio plana, cum qua passim in foro proceditur, potissimum quia hujusmodi facultates cambiandi, quae creditoribus dantur ut plerumque continent clausulas caeteras importantes stipulationem pro haeredibus &c.

ROMANA CENSUS PRO FRANCISCO SAULIO ET CONSORTIBUS CUM DUCE SFORTIA.

Causa decisus per Rotam pro Sfortia.

De cambiis limitatis cum pacto, ut debitore aliquid non adimplente, cesset limitatio, ita ut debeantur camba currentia, num valeat, Et quatenus sic, An facto casu non implementi, & requiratur nova debitoris interpellatio, Vel an per subsequentem receptionem implementi censetur id remissum, ita ut non debeantur cambia, nisi ad rationem limitatam.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series.
2. Ubi cambia limitata reducuntur ad currentia, num requiratur nova interpellatio.
3. De praesumpta solutione ex l. quicumque.
4. Quando per literas non justificatur realis cambiorum.

- 5 Declaratur conclusio, de qua, n. 2.
- 6 De validitate reductionis usurarum cum pacto, ut debitor non solvendo debeatur ad rigorosam rationem.
- 7 Per implementi receptionem videtur remissum pactum resolutivum.
- 8 In pacto resolutivo non datur purgatio moræ.
- 9 An valeat pactum in cambiis limitatis, ut si currentia imporet minus, adhuc debeatur creatori summa conventa.
- 10 Pacta non respicientia substantiam cambiis vitiantur & non vitiant.

D I S C. XVI.

Uelissa Eleonora Sportia de anno 1628. recepit à Saulo & Bezio ad cambium limitatum ad septem cum dimidio pro centenario scuta 10. mill. auri, & pro satisfatione cambiorum & recambiorum necnon rata sortis de semestri in semestri solvende in summa scut. 600. assignavit annua scuta 200. conseruenda in maiori summa ab Alexandro Pallavicino eiusdem Ducis debitor occasione census in sorte scutorum 50. mill. dictaque obligationi accessit, & consensum præsente idem Alexander, cum pacto, quod si hic etiam irrequisitus deficeret à solutione unius semestris, tunc alio mense elapso, & solutione non sequuta, debitor subiacere deberet cambis currentibus, quam casum creditores præcedentes factum esse, constitueret ceperunt eam debitori ad dictam rationem cambiorum currentium, pro quibus ac pro sorte detractis aliquis solutionibus, cum remanere creditores scut. 8645. pro illis de anno 1640. obtinuerunt ser. ser. sibi deliberatam dicti census sc. 15. m. ex eo, quem in maiori summa scutorum 50. m. dictus Pallavicinus conseruere debebat à Duce Alexandro Sportia cum obligatione Ducis Marti, qui recognoscendo prædictos in dominos, eis solvit scuta 2750. unde redacta sorte ad 12250. pro istorum fructibus ac etiam pro sorte ad effectum deponendi ob non præstitam cedulam bancariam obtinuerunt ab A. C. mandatum executionum, aduersus quod commissa causa per Signatorem in Rota cum clausula *quid exequendum*, & assumpta disputatione coram Dunozeo sub die 30. Aprilis 1655. negatiua prodiit resolutio ex negotio actorum Dominio dicti census, utpotè indebiti subhastati ac liberati ratione excessus, quod scilicet de eo tempore calculando cambia ad rationem limitatam scut. 7. cum dimidio iuxta formam conventionis non essent creditores in tanta, sed in longe minori summa, non obstante quod ex parte creditorum responderetur cambia iuste calculata fuisse ad rationem currentium stante pacto, de quo supra ex decisione inter illas Dunozei, dec. 962.

Credidit enim Rota, quod ad effectum ut fieret locus dicto pacto, requiratur nova debitoris interpellatio, per quam sciet purificatum esse conditionem transactus de una cambiorum specie ad alteram, necnon debitor certificaretur de voluntate creditoris utendi pacto, seu facultate prædicta, cum aliis in bona fide continuando credere poterit casum pacti non evenisse, seu quatenus evenisset, creditorem noluisse dicta facultate uti, innixa decisionibus in Romana cambiorum 14. Junii 1618. coram Manzano, & in Aconitana cambiorum coram Carillo, inter suas dec. 282. alias dec. 224. p. 9. rec. & in eadem 10. Martii & 2. Augusti 1649. coram Peutingerio, quarum ultima est impressa, dec. 346. par. 10. rec.

Item quia ut talipacto locus fieret, opus esset, quod constaret de mota, seu cessata solutione, de qua sequera potius constare creditur ex præsumptione resultanti à dispositione text. in *quicumque*, C. de apocis publicis lib. 10. cuius dispositio in decisione desuper edita plene exornatur, ut locum habet etiam in censibus, & quibuscumque aliis annuis præstationibus, Ac demum dixit omnem desuper difficultatem cessare ob non iustificatam realitatem cambiorum, cum literæ suspectæ ob arrestationem plurimum affirmantium nunquam in Civitate Lugdunen. adfuisse de eo tempore illum mercatorem Oliverium, cui supponebatur literas transmissas fuisse.

Hoc ultimum fundamentum consistens in nudo facto, quando subsisteret, inquit ex parte creditorum cum facti iustificationibus ista suspicium non diluatur (rescindendo ad veritatem) reddere videbatur resolutionem probabilem, atque ex eo, occasione scribendi prius pro dictis creditoribus in Signatura, quando id per alteram partem motivatum fuit, infinuavi de causæ exitu posse fati timere; Reliqua vero duo motiva mihi videbantur parum tuta, unde quando

istis tantum resolutio innixa esset, potius improbabili pro meo iudicio videbatur.

Quatenus enim pertinet ad illud non factæ interpellationis dicebam idem, quod deinde post aliquos annos repetit ac firmari obtinuit in Romana cambi de Sportis supra disc. 6. conclusionem scilicet firmatam in dictis decisionibus coram Manzano, Carillo, & Peutingerio, procedere, quando debitum alias non usurarium in usurarium converti debet, itaut novam ac diversam naturam assumat, cum creatione novi contractus, in quibus terminis procedunt allegatæ decisiones, præsertim prima coram Manzano; Secus autem in hoc pacto, quod non continet transitum de uno contractu in alium, seu diversam cambiorum speciem, hoc enim dicebam videri laborare de æquivoquo, dum in iure non habentur cambia limitata, quæ differant à currentibus, sed una est specie cambii realis, cuius intersuraria pendet ab eventualitate, que potest etiam creditoris damnari, ac debitori utilitatem causare; Illud vero cambium, quod per modum loquendi dicimus limitatum, id nuncupatur, ob pactum per quod convenitur, quod si cambiorum intersuraria certam limitatam summam singulis annis excederet, illud plus debitori remissum conferretur iuxta prædictum casum text. in *pecunia 9. ff. de usuris*, & quam conventionem validam indubitate firmant Rodriguez de annuis redditibus lib. 2. cap. 14. n. 7. Cenc. de censu, qu. 57. n. 23. Duard. eodem tract. §. 4. quest. 35. num. 1. & in terminis pensionis Butatt. dec. 528.

Quo posito restat, nullam aliam interpellationem requiri, quoniam hæc non est poena, vel caducitas, seu altera moræ effectus, aut conversio debiti in novam diversamque speciem, seu naturam, sed est cessatio donationis, seu remissionis illius pluris, ob cessant, seu non purificatam conditionem, sub qua illa facta erat iuxta terminos textus in *l. C. de donat. que sub modo cum similibus*, ut bene probat text. in *l. de pecunia, & est deductum in dicta alia Romana disc. 6. Illa etenim videtur certa veritas, quoniam ab initio absque alia interpellatione poterat creditor convenire de cambiis currentibus, atque dictam remissionem non facere, hinc proinde nulla subest ratio, cur si poterat totum negare, non poterit quod dabit sub certa conditione auferre.*

Alterum fundamentum fuisse considerabile, quando per veras probationes iustificaretur id, quod præsumptivè Rota firmavit, quod scilicet creditores post factum casum pacti, adhuc perseverant in exactione semestrali ad formam conventionis, tam pro eo semestri, ob cuius defectum dicto pacto factus erat locus, quam in aliis subsequentibus, idque non ratione purgationis moræ, in qua pro altera parte scribentes insistebant cum illis terminis generalibus, quos habemus in materia emphiteutica, quoniam hæc non est poena moræ, sed est purificatio conditionis; Ex qua ratione recepta est propositio, quod ad versus pacta resolutiva dicta purgatio non intrat, cum agatur de non consequendo commodo ex deficienti consensu, Gratian. *discept. 786. in fine* Gregor. dec. 559. num. 6. dec. 203. num. 19. & 20. par. 6. rec. sed tanquam ex observantia declarativa voluntatis, quod scilicet ille, cui adimplendum erat in tempore, recipiendo post tempus, & ad formam primæ conventionis, continuando non curaverit de resolutione, atque non implementum ita remittere voluerit.

Sed cum dicta solutio deduceretur præsumptivè, non poterat exinde ad dictum alium effectum inferri, quoniam ita esset multipliciter specialia, seu præsumptiones, quod in iure non conceditur ad notat. in *l. C. de doti promissione*, cum concordantibus per Barbo. *axiom. 211. de iur. tamen occasio ista maturius examinanda, cum vel ob subsequutam concordiam, ut est probabilis, vel quod creditores non poterant dictam spaciorem suspicionem tollere, causa ulteriorem progressum, quod sciam non habuit.*

In proposito autem huiusmodi limitationis cambiorum, conserta formula est, quod limitatio respicit solum excessum, quod scilicet si intersuraria excederet certam summam, illud plus censetur debitori remissum, E converso autem, si ad eam non ascenderent, non posset creditor exigere, nisi id, quod verè illorum cursus importat; Verum in Romana cambi pro Vecchis cum Parisano disputata coram A. C. pacti formula erat diversa, dum conventum erat, quod si cambia excederet septem pro centenario, illud plus cederet ad damnum creditoris, si verò essent minus, cederet ad damnum debitoris, Ex hac enim pacti forma contendebat debitor cambium esse siccum & usurarium, utpotè continens lucrum certum, unde propter præsentem debitor cambium tenere, etiam ad eam minorem rationem,

- 5 Quomodo probetur cambiorum cursus, & quod non excesserit certam summam.
- 6 Poena conventionalis de iure canonico non exigitur ultra quod interest.
- 7 De ratione substinendi cambiorum validitatem, & ob quam admittenda non est placetum incertitudo.
- 8 Quando creditor excusetur à restitutione cambiis excessivis per debitorum sponte solutus.
- 9 Bona fides, seu credulitas quando in materia usuraria excuset.

D I S C. XVII.

Pro Alexandro, & Cæsare, diversis tamen temporibus, & coram diversis eiusdem Tribunalis A. C. iudicibus, eundem punctum cum eodem creditore disputavi, cum aliqua tamen diversa circumstantia; Cum enim Marchio Ginetto aliquis respectivè pecuniarum summam prædictis dedisset ad cambium limitatum septem pro centenario, cum cautela, seu formula moderna liberante creditorem ab onere & cura transmittendi spacia, & iustificandi cambiorum realitatem, transdando tale onus in ipsos debitores, qui se obligarunt cambiari per nudum Novarum & Placentiæ, & in istarum defectum per quascumque plateas & nudinas Italiæ, & extra, Alexander per plures annos, absque aliqua literarum transmissione, vel cambiorum giro spontè solvit singulis annis cambia ad dictam conventionem limitatam rationem; Cæsar verò ad illorum solutionem una cum sorte pulsatus, opponens de diminutione, ex eo quod intersuraria cambiorum per dictas nudinas, & detractis expensis provisionum, ad tantam summam non ascenderent, cum in promptu id non iustificaret, acque repararetur exceptio altioris indaginis non habilis retardanda executionem obligationis Cameralis, coactè de mandato Iudicis, & cum protestatione solvit, deinde verò uterque respectivè diversis temporibus, & sub diversis iudicibus eiusdem Tribunalis A. C. opposuit de repetitione eius, quod excessivè solutum erat.

Et scribens pro utroque debitore, dicebam eorum intentionem esse fundatam in pacto claro (de natura etiam contractus, & communi observantia subintelligendo, quatenus non adesse pactum) ut cambiorum limitatio intelligeretur respectu excessus, quem ita creditor debitorum condonare dicitur, non autem ubi cambia verè ad tantam summam non ascenderent, cum tunc nullus subesset legitimus titulus exigendi dictam summam excessentem, que ita remaneret tanquam cambium siccum.

In calculo verò huiusmodi cambiorum, dicebam habendam non esse rationem de expensis provisionum solvendarum corresponsalibus, vel scripturalibus, quoniam stante defectu transmissiois literarum, ac realitatis cambiorum ad formam Constitutionis Pii V. absque dubio cambia exigi non poterant tanquam cambia, sed solum tanquam damna & interesse ob non impletum susceptum mandatum iuxta dec. 7. post Salgad. de qua hoc titulo *sapius*, ideoque creditor præterdere non potest, nisi quanti sua interest, ac si factum promissum verè sequatur, & impletum esset ad text. in *l. 1. C. de eo quod interest*, ubi committere scribentes, Leotar. de *usur. qu. 75. num. 6. & 11.* & omnes, ideoque si debitores verè curassent cambia girari, passi quidem essent etiam intersuraria provisionum, quas solvere debuissent corresponsalibus & mercatoribus, qui scripturam tenuissent, nisi aliter cum eis convenissent; sed hoc nihil intererat creditoris, ad cuius commodum alius cedere non debuisset, nisi id quod importabat interesse cambi pendens ab aggio, seu valore auri.

Et quamvis scribentes pro creditore replicarent, prohibitum non esse creditori ex conventionem cum corresponsali in eius gratiam modica portione contento, sibi ipsi, & ad eum commodum applicare provisiones, quas nihil debitoris interest ad unius, vel alterius commodum cedere, dum semper ipse est illarum debitor iuxta dec. 45. p. 4. rec. tom. 2. & in Romana cambi. 28. Novemb. 1659. cor. Veraspio. §. provisiones, de qua causa supra, disc. 1. & 2. Attamen hoc potius retorquerem, dum id claris debitorum intentionem fundabat; cum enim eis incumberet corresponsales, seu scripturales sibi bene visos eligere & deputare, idcirco ex eadem ratione, ex qua quando creditor id agit, potest ita cum eis convenire, potest sent quoque id facere ipsi debitoribus, cum ratio esset eadem, proinde; dicebam impetrandum esse creditori, cur accedente pacto ex communi formulario apponi consueto, quod debitor susceptum mandatum non adimpleret, esset in facultate ipsius creditotis id agere, usus non sit tali facultate, qua mediante

nem, sub qua in nudinis cunctarent; Verum contrarium, me pro creditore scribente, iudicatum fuit, pro illo scilicet debito, ad eam tamen rationem, que in nudinis particulari cum eodem debitore, atque ex generalia curricula in multis, ac multis contractibus, qui exhibebantur cum diversis, delegebatur id tribuendum esse errori Notarii, non autem ipsorum creditorum depravata voluntati.

Et ulterius dicebam, quod cum cambia posita illorum realitate, in substantia siccitica, huiusmodi pacta alterativa utpotè formam, vel substantiam non percutientia, non vitiant, sed potius vitata tenent, ut receptum habemus circa pacta rescissoria, & similia in censibus, ex pluries deductis in sua materia *sub eod. tit.* Ac etiam in excessiva, vel aliis alterata conventionem fructuum recompensativorum, seu intersuriorum lucri cessantis, vel damni emergentis *sub tit. de usuris*; & in specialibus terminis cambiorum habetur in Romana locationis *specie ferri infra, disc. 24.*

Dicebam etiam tanquam Advocatus, quod non esset ponere os in Cœlum in subsistenda huiusmodi conventionis validitate, quia cum incertum sit quantum cambia intersuriorum importare possint, prohibitur non videtur contrahentibus super huiusmodi incertitudine inire concordiam, per quam uterque æqualiter potest se habere ad commodum, & ad damnum, dum cambia possunt importare multo pluris, unde propter debitor ita reportaret commodum compensandum cum damno, quatenus importaret minus, ad generaliter notatam *l. fideicom. & l. Proles, C. de transfat. & in specialibus terminis usurarium, vel intersuriorum, ut quoties eorum substantia in universum esse licita, prohibita non sit concordia super incerto futuro eventu, Leotar. de *usur. qu. 90. n. 41.* & habetur pluries *sub tit. de usuris*; Verum ita esset sub sola verborum figura introducere cambium siccum, atque dare in creditore pecuniario lucrum semper certum absque periculo damni, & diminutionis sortis principalis, qualis qualis enim esset conventio, illa percutit solum quantitate lucri, per creditorem assequendi, unde si plus, si minus obtineat, semper est lucrum certum, quod licet Morales admittant sibi illa specie trium contractuum, de qua in *Firmam sub d. tit. de usur. r.* attamen in foro externo recipiendum non videtur ex ibi deductis; Ideoque in presenti, quamvis pro creditoribus scribens, stante præsertim istorum observantia tam generali cum aliis debitoribus, quam speciali cum isto, dabam manus, ut aliud eis non deberetur, nisi id quod verè importaret cambium secundum cursum mundinarum, ut sequutum fuit.*

ROMANA CAMBIORUM,
SEU REPETITIONIS
PRO ALEXANDRO MUSCA, ET CÆSARE
COLUMNA,
CUM MARCHIONE GINETTO.

Casus disputati coram A. C. & resoluti ut infra.

De cambiis ab initio limitatis ad certam summam, & ita exactis, An restitui debeant, quatenus cursus nudinarum tanti non importasset. Et quid ubi super dicto cursu esset diversitas inter nudinas, & plateas, cuius sit electio, An debitoris, vel creditoris.

Et debitore in se assumente onus transmittendi spacia & girandi cambia, quatenus id non sequatur, ita ut cambia debeantur loco damnum & interesse, An in istorum calculo haberi debeat ratio provisionum, vel potius istæ sint detrahendæ.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series.
- 2 Cambium limitatum intelligendum esse, si currens excedat, non autem sic minus.
- 3 A cambiis, que sine spaciis debentur per debitorem loco damnum, & interesse detrahuntur provisiones.
- 4 De validitate conventionis, ut provisiones cedant commo-
modo creditoris, vel deputantis scripturalem.

dante ipse reportare potuisset istud majus lucrum, quod videretur compendandum cum eo incommo, quod creditor paritur super spaciorem transmissione, ac onere, quod tali casu habet, justificandi formiter requisita realitatis, à quibus omnibus in alio casu relevatur. Et ob quod onus evitandum inolevit dicta cautela transfundendi idem onus in debitorem, sed pariter cum rationis fundamento inolevit usum tam dicti Tribunalis quam alicujus & Signaturæ, detrahendi ad hujusmodi cambiis debitis loco damorum & interesse dictas expensas provisionum, quas debitor ita evitare potuisset, etiam si verè cambia girata essent, dando aliquam modicam recognitionem cortesponsali.

Major disputatio fuit super dicta negativæ probatione, quoniam licet ex parte debitorum cum attestacionibus mercatorum, & extractacionibus partiarum à libris nuncupatis *Sguarcia foglio di ferra*, bene justificatum esset cambia per dictas nundinas Novarum, & Placentiæ, facta nundinarum, seu annorum peraquatione, importare ad rationem quatuor cum dimidio circiter pro centenario. Replicabant tamen scribentes pro creditore, id non sufficere, stante pacto in instrumentum adjecto, quod in casu non implementi, teneretur debitor ad damna, & interesse ad rationem cambiorum juxta pretia quarumcumque feriarum, vel platearum creditoris magis placitarum, ideoque inferebant, quod ita poterat creditor dicere velle assequi ea majora cambia, qua decurrerunt per plateas Venetiarum, Neapolis, Lugduni, &c. ita ut hæc sola possibilitas sufficeret pro excludenda repetitione indebiti, ad cujus effectum ejus perfecta & conclusus probatio requiritur, excludens contrariam possibilitatem.

Hoc fundamentum, licet quandoque in isto Tribunali admittitur, & à Signatura canonizatum sit, mihi reflectendo etiam ad veritatem, non videbatur tutum, quia cum susceptum onus cambiandi esset per dictas nundinas Novarum & Placentiæ, non potest scio excedere veritatem, neque creditor ob non implementum plus præterdere potest, quam si verè illud sequutum esset, cum aliud non sit interesse, nisi scilicet suppletio veritatis, Unde cum debitoris electio esset cambiandi per dictas nundinas, atque si id sequutum esset, aliud lucrum creditor reportare non potuisset, nisi quantum verè dictarum nundinarum interusura importasset; Hinc proinde absolutum videtur damna, & interesse hujusmodi veritatis suppletiva, non posse plus importare, nil obstante pacto prædicto, quoniam ita continere diceretur meram penam, obligando debitorem ad solvendum plus quam creditoris interesset implementum ad formam conventionis sequutum esse, quæ pœna de jure canonico, præsertim ubi usuræ suspicio cadere potest, non exigitur, ex deductis per Sperel. dec. 131. *Leotar. de usur. quest. 38. & plene in Romana appal. vena ferri subit. de Regalibus, disc. 117.* ubi de hac materia pœna conventionalis.

Aliam item ponderabam rationem dicti pacti improbativam, quoniam ratio, quæ hujusmodi contractum cambiis substat, unice consistit in eventualitate, ex qua creditor, ac respective debitor ad lucrum & damnum se habere possunt juxta *conf. 238. Romani*, & habetur *hoc tit. sepius*: Hoc autem requisitum ita omnino cessare, quoniam si in destinationis nundinis interusura cambiorum curteret magna, ita ut creditor esset in lucro, istud ille obtinere, & converso autem, si ejus damnum resultaret, illi non subiaceret, unde debitor esset semper in damno absque spe lucri, quod proprie facit cambium fœcum & usurarium, ut advertitur infra in *Romana locacionis vena, disc. 24.*

De plano hæc procedere credidam respectu Columnæ, qui de his oppoſuerat, atque conclusus de mandato judicis cum protestatione solverat; Difficultatem autem habebam, qualem etiam habuit iudex, atque eventus cause docuit cum Masca, qui sponte solverat, quoniam ut alias super eodem puncto & coram eodem iudice deduxeram in *Romana cambiis* pro Petro Marcheseo, de qua causa actum habetur *sub tit. de credito* (ita etiam Signaturæ probante) quando debitor sponte solvit, atque id, quod solum est, amplius non extat, nec in specie, nec in æquivalenti, ita ut de tempore detecta mala fidei dicti non possit creditorem remanere locupletationem, tunc dictæ repetitioni locus denegandus videretur, quoniam creditor potuit justè credere tantum cambia importasse, cum non sit verisimile debitorem voluisse sponte solvere indebitum, nisi ipse esset mercator, qui cambia verè girasset, ita ut illorum cursus certam notitiam haberet.

Quamvis enim in materia usuraria in foro externo non admittatur executio bonæ fidei, seu diversæ credulitatis juxta *decis. Seraph. 1005. & passim*; Attamen id procedit, ubi

actus peccat in forma, atque est de per se illicitus & usurarius, quamvis à creditore legum ignaro licitus crederetur, cum juris ignorantia in proposito non excuset, puta quia creditur cambia posse deberi etiam sine justificatione realitatis cum spaciis, vel credat censum esse validum quamvis non servata forma Bullæ Pii cum similibus, fœcus autem ubi actus in substantia est licitus, ac nulla differentia est in majori, vel minori quantitate, cujus certitudo pendet ex facto creditori verisimiliter ignoto, & quod ex debitoris obsequantia justè credere potuit esse tale, ita ut ignorantia sit facta, & non juris, ex iis quæ habentur *sub tit. de usuris* præsertim in *Baren. censu disc. 17.* & in aliis, ac infra in *Romana* pro Piphero, & Marefcocto.

ROMANA CAMBII DE BISCIIIS
PRO JOANNE PAULO SANSONIO,
CUM FRATRIBUS BISCIIIS.

Casus decisus per Rotam pro Bisciiis.

An contractus cambiis sit licitus clericis, Et quatenus non. An id impediatur cursum cambiorum, ne à debitoribus veliant.

Si campior, qui deputatus est ad transmittenda spaccia, aliaque gerenda cambiis geritur concernentia, efficiatur ex cessione creditoris ejusdem cambiis dominus, seu utilitarius, An ex hoc cessata dicatur ejus facultas, stante quod in contractu data non est facultas creditori cambiandi cum seipso.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series.
- 2 Facultas cambiandi non censetur data cum seipso.
- 3 Data uni, an proſitæ jus cessionario, & quando non.
- 4 Clericus an possit facere contractum cambiis, & n. 7.
- 5 De eadem conclusione, de qua n. 3.
- 6 Quando in hac materia dicatur electa industria persona.
- 7 De eadem conclusione, de qua num. 3. Et de negotiatione clericis prohibita, vel permissa.
- 8 Quod cambiis contractus non veniat sub negotiatione clericis prohibita, Et de ratione.

D I S C. XVIII.

V Annus certam pecuniarum quantitatem scutorum 1700. dedit ad cambium Bernardino Biscia in Romana Curia Præloco cum obligatione matris & duorum ejus fratrum, atque pro dicti cambiis giro deputatus fuit Sansonius in Urbe negotiator, Vannius autem deinde declaravit dicti cambiis commodum & incommodum spectare ad Lariziam, de cujus pecunia litum erat, ipsumque habere nudum nomen, atque Larizza post aliquod tempus illud cessit Sansonio, qui ab A. C. pro fortis, & patris cambiorum restitutione mandatum executivum obtinuit contra dicti Bernardini interitum deſuncti matrem & fratres obligatos, & commissa causa in Rota cor. Bevilacqua cum clausula, *Si quid exequendum*, pro denegatione executionis contra creditorem responsum fuit sub diebus 7. Junii 1662. 5. Martii 1663. 28. Februarii 1664. & 29. Januarii 1665. Plura verò fuerunt dictarum resolutionum fundamenta, illud præsertim cause, vel falsæ, inceptæ, seu non utilis, vel saltem non damnoſæ, quæ ex Statuto Urbis 151. requiritur in contractibus minorum & mulierum ex deductis in hac eadem causa *sub tit. de contractibus in genere*, Quatenus verò ad istam cambiorum materiam pertinet, ex duobus fundamentis dictum fuit cambia non deberi, respicientibus tamen ipsa cambia, non autem debitum fortis principalis, primo nempe ex defectu facultatis cambiandi in Sansonio, postquam ex cessione Larizæ effectus est creditor, seu cambiis dominus, ob regulam, de qua *decis. 31. & 32. post Turr. de cambiis*, & in aliis sæpius, ut facultas cambiandi cum se ipso egeat nota speciali; Quamvis enim dicta facultas cambiandi etiam cum se ipso data esset Vannio cum quo contractus initus fuit, dicitur tamen illum restringi ad personam, neque potuisse alteri cedere, potissimè dum idem Vannius neque aliquam cedendi potestatem habebat, minùque cambiare poterat, dum declaraverat se nudum nomen habere, unde eo ipso, quod talem declarationem fecerat, omne suum jus cessaverat, illudque ab initio residere censebatur in per-

persona Larizæ; Et secundò ex inhabilitate creditoris mandatarii, qui tanquam clericus, qualis erat Larizza cambiare non poterat, vel jus cambiandi alteri cedere, dum clericis potissimè in sacris negotiis & mercatura interdita est, *cap. ejiciens, & cap. negotior. 88. dist. 1. cap. fin. de vita & honest. cleric. cum aliis per Grat. de effect. cleric. effect. 6. n. 1.* Quicquid autem fit de primo fundamento circa defectum cause per statutum requisitæ, sub cuius velamine forsan resolutionem non omnino improbabiles dici possent ex facti circumstantiis resultantibus à qualitate Bernardini debitoris, & ab illa aliorum fratrum in ejus causam obligatorum, & quod fuit potissima causa resolutionum.

Quatenus tamen pertinet ad alia fundamenta, reflectendo etiam ad veritatem, parum probabilia videntur, Tum quia percutiebant solum impedimentum cursus cambiorum non autem restitutionem fortis principalis, pro qua etiam executio denegata fuit in toto, cum in eam dicta motiva nullatenus influerent nisi proce rara, quæ ex cambiis solutis tanquam indebitis diminutionem pateretur, Tum claris, quia quoad primum motivum deficientis potestatis cambiandi cum seipso, ut dictum est in *Ravennate. seu Faventina cambiis, disc. 22.* & in aliis sæpius, hoc non est vitium intrinsicum ipsius contractus respiciens ejus naturam, vel essentiam, ita ut illam reddat illicitum & usurarium, sed est solum præsumptio deficientis voluntatis, quæ non solum expressè, sed etiam conjecturaliter & præsumptivè, sive à priori, sive à posteriori probari potest. Quotum utrumque debitor ei quem putabat creditorem, dedit expressam facultatem cambiandi etiam cum seipso, ergo id non abhorruit; Et ulterius postquam scivit cambium non ad primum, sed ad alios respectivè pertinere, adhuc cambia persolvit, ergo declaravit nullam habere repugnantiam, cur magis uni quomodo alteri talem facultatem præstare voluerit, quæ repugnantia in dubio non præsumitur, Unde propterea receptum habemus damnatum non esse simulationem personarum utpotè debitori non præjudicalem, cum facultas directa videretur in eam personam tanquam creditorem, non autem ratione alicujus particularis affectionis, sive ob electam industriam personam.

Ideoque motivum personalitatis cum regulis & doctrinis generalibus fortè extraneis deductum in decisionibus de super editis parum subsistent videretur, cum id procedat in eo mandatario, qui in gratiam mandantis tanquam nudus administrator electus est, & cui mandans suam pecuniam transmittendam confidere voluit, alteri forte non crediturus, quod in hac materia cambiorum applicari forsan possit illi contractui, per quem quis alteri sub nomine infirmitate, seu alterius tituli dat pecuniam ad transandum super cambiis, juxta casum, de quo in *Mediolan. cambi. dec. 304. & dec. 556. p. 2. rec.* Sed ubi mandatum est necessarium, atque in gratiam ipsius creditoris pro ejus reintegracione, seu indemnitate, tunc votè non videretur, ubi hoc personalitatis motivum figat pedes.

Quo verò ad alterum fundamentum clericatus, illud pariter minoris ponderis videbatur, quoniam prohibitio mercaturæ in clericis non importat inhabilitatem ad assequendum sed solum pœnam circa retentionem, quod scilicet quicquid ex mercatura, & negotiatione acquisitum est per clericum, ab ipso tanquam indignè & turpiter quæsitum auferat fœcus ecclesiasticus jure spoliè ex illicita negotiatione resultantis juxta Constitut. Pii IV. Ut enim sicut *Abb. in cap. reatum, li. secundo de testam. num. fin. & ceteri.* de quibus Azor. de *spol. cap. 2. in secundo quæſito post trall. Redoan. de spol. in illis paræ impressionis fol. 605. Molin. de contract. disp. 342. num. 1. Molphei. in summa de contract. cap. 4. nu. 128. Galt. de cred. cap. 2. tit. 7. n. 2134. & seg. Carol. de Grass. effect. cleric. 6. num. 16. & 17. acquisita per clericum ex negotiatione aliis laicis non prohibita, sed illicita ratione clericatus, sunt de ejus dominio, subique acquiruntur, quamvis inde tantquam male quæſita, Ecclesiæ, vel hodie Camera Apostolicæ applicentur ex dicta Constitutione Pii IV. quæ aliis iniqua remaneret, si sibi applicaretur id, quod non esset clericorum, sed veniret restituendum eis, cum quibus negotiatio inita est, quod utriusque non est dicendum.*

Præterea, tam istud quam præcedens obiectum non percutiebant qualitatem usurariam, cujus peculiaris natura, seu privilegium est, ut quicquid fuit nomine usurarium, seu accessionem solvitur, illicò in sortem imputetur, sed solum præterdi possit quædam indebiti species, ita ut debitor ad cambiorum solutionem adstrictus, jure exceptionis possit se tueri, non autem ut voluntarie solum repeti possit, sive præterdi imputatio in sortem, unde propterea quatenus re-

solutiones istis fundamentis essent innixæ, semper remanerent improbables saltem respectu denegatæ executionis, pro sorte principali.

Ponderabam ulterius autoritates in istdem decisionibus deductas percutere regulam generalem de prohibita clericis negotiatione & mercatura, nullam verò adesse in terminis specialibus probantem contractum cambiis illicitum negotiationem continere, cum revera talis dici non possit; nam aliis clericis habentibus pecuniam in uno loco interdictum esset illam pro altero loco cum mercatore, vel quocumque altero cum suo aggio, seu valore unius monetæ, cum altera cambiare, quod importaret commercii privationem, & cujus contrarium passim per quoscumque ecclesiasticos etiam Regulares & Observantes, qui sunt in communi capocibus, observatur; Et licet ubi non agitur de cambio, quod consumatur pro prima vice, sed girare, seu continuare debet in cambiis, & recambiis usque ad pecunie mutuatæ resolutionem, videatur actus mercatoribus potius congruus, unde propterea saltem de facto, atque in communi opinione reputari species mercaturæ clericis licita, ob quam Camerales desuper manus apponunt tanquam ex illicita negotiatione; Nihilominus id potius sequi videtur, vel ex quadam vulgi opinione, vel ratione scandalii, quo cessante non videretur subesse ratio prohibitiva, unde propterea Scaccia de *camb. §. 1. qu. 7. par. 2. ampl. 11. n. 6.* ad veritè prohibitum non esse clericis mediante aliquo laico, & sub istius simulato nomine suam pecuniam dare ad cambium, quia contenturibus realitatis requisitis juxta Bullam Pii V. dicitur actus licitus & honestus; Et quemadmodum clericis, & Ecclesiis prohibitum non est dare pecuniam ad censum, ita non videretur, cur dici debeat prohibitus dare ad cambium, cum in censu, magis certa videtur accessio salva sorte, quam in cambio, in quo fors diminutionem pati potest; Licet enim in censu fors sit demortua & perpetuè irreperibilis, in cambio verò clapsio statuto termino possit repeti, nihilominus istud creditoris & respective debitoris commodum, vel incommodum compensatum remanet à dicta alia differentia securitatis fortis principalis, & uniformis accessions, seu utilitatis in fructu, quæ concurrent in censu, & cessant in cambio, unde propterea alia urgere non videretur ratio prohibitionis, nisi illa scandalii ac opinionis vulgi, quibus rationibus consultum remanet, quando sub aliorum nomine isti contractus celebrantur, & consequenter nulla videtur subesse congrua ratio, cui hoc assumptum imputetur.

ROMANA CONSTITUTIONIS
CAMBII
PRO THOMA CARENA.

Decisus pro veritate.

An post restitutum sortem possit creditor continuare sub cambiis, & recambiis fructus, seu cambia quæ remanerent debenda.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series.
- 2 In censibus & societatis officii solutio in parte non facit cessare contractum in residuo non soluto.
- 3 Cambia non dicuntur fructus sed pars fortis.
- De conclusione de qua num. 2.
- 5 Ponderantur conjecturæ ex quibus in proposito partium voluntas desingitur.
- 6 Cambia limitata quomodo sit intelligenda.
- 7 Observantia multum in proposito attendenda est.

D I S C. XIX.

Thomas Carena hæres Christophoti patris, ad effectum solvendi quoddam debitum hereditarium, accepit de anno 1635. scuta mille ad cambium, data creditorum facultate cambiandi & recambiandi tam sortem, quam cambia usque ad restitutionem; Cum autem Thomas partem cambiorum, ac etiam dictam sortem principalem solvisset; Creditor autem pro quodam residuo cambiorum præterdere potuisset continuare eandem facultatem cambiandi, desuper ex parte Thomæ pro veritate consultus, Respondi ut sequitur.

In terminis præcis cambiis quæſtio mihi non contigit in foro disputanda, neque adhuc memoria suggerit tractantes; Verum firmata per D.D. & Rotam in terminis census, vel societatis officii, rectè his terminis congruere videretur, cum pariformiter agatur de materia pecuniaria, in qua tanquam in materia dividua eadem est ratio totius quoad totum.

tum, ac partis quoad partem, tantamque asserti utilitatem...

3. Contrarium tamen in proposita facti specie mihi verius videtur...

4. Omnia igitur dicta inspectione, moveor ad sciendum contra creditorem...

5. In casu autem de quo agitur, plura concurrere videntur, ex quibus verisimilis partium intentio fuerit resolvendi...

6. Licet enim cambia sint limitata ad rationem decem pro centenario...

Accedente praesertim contraria observantia deducta ex...

longevo crediti oris silentio, per quod, per argumentum a contrario...

Considerandus quoque venit sensus mercatorum, quod in cambiis limitatis non datur recambium...

ROMANA, SEU BONONIENSIS LITERARUM CAMBII PRO FEDERICIS FLORENTIENSIS CUM MONTHONIO ET ALIIS MERCATORIBUS URBIS.

Discurus ad veritatem in Congregatione. Cuius periculo cedat decoctio, An mandantis, seu scribentis literas cambi post illarum acceptationem, vel mandatarii qui literas acceptavit, & adhuc non implevit. Vel eius in cuius gratiam scriptae sunt.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series. 2. Quando decoctio scribentis literas cambi cedat damno mandantis acceptantis, vel adjecti, distinguuntur. 3. Qui in proposito dicatur mandans, & quis mandatarius, & de personarum diversitate in hac materia concurrente. 4. Consideratur casus novus in questione, de qua nu. 2.

D I S C. XX.

Catalanus Bononie mercator quosdam tractas fecit Federicis Florentie mercatoribus, de quibus iam ab eis impletis de lit in mandatis, ut se reintegrare deberent...

Cum enim prima tracta accepta esset sub die 3. Martii, sic per quatuor dies anteaquam. sequeretur decoctio, ita dicta acceptatio sequuta dicebatur in tempore habili, quando mandatum per mortem civilem mandantis non expiraverat...

Clarius vero ac indubitatur, quia decoctio non proveniebat vivente mercatore ex illa bonorum & effectuum deficiencia, qua per plures dies precedentes praevideri potest...

ROMANA LITERARUM CAMBII PRO BENEDICTO CASTALDO. CUM FRANCISCO VIVARIO.

Casus disputatus coram A. C. & resolutus pro Castaldo, postea ut credo concordatus.

An, & quando adjectus, cui litera cambi solvenda sunt in casu non implementi a mandatario, teneatur protestari, aliaque diligentia facere contra istum, ut contra scribentem, seu mandantem habere possit regressum; Et de differentia literarum cambi, quae scribuntur per Italiam, ab illis quae scribuntur per Hispanias, Et de voto Cordubae super cambiis Hispaniarum.

SUMMARIUM.

- 1. Facti series. 2. Haberi non potest regressus contra scribentem literas cambi, nisi factis diligentis curae, cui sunt directae. 3. De termino literarum cambi per plateas, vel nundinas. 4. De ratione ob quam requiruntur dicta diligentia. 5. De differentia inter literas cambi per Hispanias, & de illarum termino, ab illis per Italiam, ut in primis non sit decedendum de diligentia. 6. Tenor voti Cordubae super cambiis per Hispanias.

D I S C. XXI.

Benedictus Castaldus de anno 1648. & 1649. diversas pecuniarum summas dedit ad cambium pro Hispaniis Vivario, qui consignavit solitas literas ejus correspondenti directas Matrimum Francisco Paravicinio, pagabiles iuxta certum terminum in eisdem literis praescriptum, cum promissione infra alium terminum docendi in Urbe de subsequente solutione, alias teneri solvere in eadem Urbe, tam sortem quam cambia, seu interesse; Cum autem Castaldus ad dicto Paravicinio certioratus esset solutionem sequitiam non esse, hinc elapso utroque termino, in vim obligationis cameralis, exequutivè pulsavit Vivarium excipientem contra ipsum haberi non posse regressum, nisi doceatur de protestationibus, ac diligentia contra eum, qui litera directae sunt ex deductis per Scacc. de camb. §. 7. glof. 2. num. 3. & §. 2. glof. 5. num. 201. 318. 326. & 447. Turr. de camb. disp. 3. quae. 12. num. 13. & disp. 2. quae. 13. num. 9. cum seq. qui per scribentes pro Vivario debitor allegabantur.

Proactore scribens dicebam, quod quicquid esset de dicto assumpto in suis casibus, de quibus allegati loquuntur, difficultas cessabat ex facto, ac defectu applicationis, cum loquuntur de literis cambi, quae scribuntur per Italiam, sive sit per plateas, sive sit per nundinas; Licet enim utroque casu litera implicuit terminum habere videantur, quoniam ubi sunt per plateas, vel sunt, ut dicitur, a vista, & solvenda sunt in contemnti eadem die, qua praesentantur, vel sunt ut dicitur ad usum, & solvenda sunt intra illum terminum, qui ex communi usu frequentatur inter mercatores, in Italia est dierum 15. ad die acceptationis, nisi ex particulari conventionem in eisdem literis brevior, vel longior praescribitur, in nundinis vero sit per eorum tempore, quod est iam praesentium & certum.

Nihilominus cum in contractu cambi, iuxta magis communem & receptam opinionem, non detur poenitentia, idcirco ille, qui dedit pecunias, molestus non potest recipientem, ac respective scribentem literas, nisi ex capite non implementi, quod habet per fundamentum moram, ad cuius effectum necessarium est docere de interpellatione; Sive ex alia regula, quod cessionarius acceptans alium in debitorum quamvis pro solvendo & non pro soluto, regressum habere non potest contra cedentem, nisi prius factis diligentis contra nomen cessum, ut ita satisfactum dicatur saltem mandato, quod cessionarius ad mandante suscepisse dicitur ad exigendum, ut dec. 44. par. 11. rec. nu. 12. & pluries sub sit. de cred. Ea etiam ratione accedente, quod ubi solutio facienda est in alio loco quam in illo domicili ubi quiescit, contrahentis, ut est praesertim in nundinis, in quibus omnes sunt forenses, ad hoc ut creditor convincere possit debitorem de mora, docere debet se, vel sum correspondentem fuisse statuto tempore in loco praescripto promptum recipere solutionem iuxta communiter receptam doctrinam, Bar.

mandatarium, seu correspondentem, ut est casus de quo infra in dicta Romana, seu Neapolitana, cum Catalanus praedictus pro toto tempore quo vixit, non solum communi hominum opinione, sed etiam ipsa re idoneus esset, ejusque decoctio sequuta esset per mortem, quae causa fuit, ut ejus ministri, vel domestici (si publica fama erat) pecunias, gemmas, & alia, quae negotio parata tenebant, occuparent, unde propterea casus remanebat planus.

Super secunda vero tracta, cujus acceptatio sequuta fuerat non integra, & post jam expiratam mandatum per dicti mercatoris mortem, tam naturalem, quam civilem ex decoctione resultantem; Quam Scacc. Amat. Monac. Maltrill. & ceteri allegati in praedictis Rotae decisionibus, & per Capyc. Latr. d. cons. 42. Roc. conf. 10. lib. 1. Merlin. lib. 2. contro. 11. indistincte teneant contra acceptantem, quasi quod ita pro scribente dedecisset potius videretur, atque debeat esse periculum decoctionis illius, qui decocti fidem sequutus est; Atque agentes pro dictis Federicis constantem assererent Florentiam, & in aliis Civitatibus mercantilibus talem esse mercatorum opinionem & usum, quoties ille, cui tracta implenda sunt, non esset decoctionis actualis vel imminens conficius, ita ut fraudis & collusionis suspicio abset; Nihilominus iuxta magis communem & receptam opinionem, de qua apud proximè allegatos, qui alios cumulant, & in dictis Rotae decisionibus, distinctio est, quod aut de tempore acceptationis casus decoctionis acceptanti verisimiliter cognitus esse poterat, & tunc sibi imputandum est, ita ut dicto casu non obstante, ad cessationem literarum cambi quae acceptavit, teneatur, Aut cessat dicta verisimilis notitia, & debeat excusari, cum ejus acceptandi animus censetur robis in eodem statu permanentibus, & cum praesupposito integritatis mandantis; Unde propterea quando effectum in isto casu praefixo, qua nempe litera scripta essent ab ipso Catalano postmodum decocti, iuxta hanc secundam opinionem in Curia Romana receptissimam, concludebam desperatum opus videri super hac secunda tracta iudicalem controversiam assumerem, sed contentari debere implementatione primae, ad quam ex ejus sapientium consilio Monthionius se offerbat, dummodo liberationem ab hac secunda concordari obtineret.

Difficilis tamen erat, quod revera non versabamur in casu praefixo, de quo allegatae auctoritates & decisiones loquuntur, ubi scilicet tres tantum personae sunt in scena, nempe scriptor literarum, qui mandantis personam gerit, ille cui sunt directae earum acceptator, qui mandatarius dicitur, & adjectus, qui solutio demandata est, sed quatuor personae interveniunt ut supra, atque illa scribentis, seu mandantis directi, seu immediati gereretur per Federicos in bono statu existentes, qui proprie in sensu omnium dicuntur mandantes, ex deductis per Fab. de Ann. conf. 82. Surd. conf. 258. Gait. de cred. cap. 2. tit. 7. n. 2396. & seq. & alios de quibus supra, unde propterea infirmabam potius esse in casu, de quo agunt Burfatt. conf. 39. num. 5. & seq. & Gait. d. cap. 2. tit. 7. n. 2391. & seq. ubi scilicet Titius scribit Sejo, quod solvat Cajo supra se ad computum Smpromii, Tunc enim licet directe & proprie Titius sit mandans, & Sejus sit mandatarius, Attamen quoad illum in substantia mandantis persona potius geri dicitur per Sempromium, cujus nomine tanquam medium, seu instrumentum & organum, Titius mandatum dare dicitur, ita ut periculum decoctionis Sempromii mediati mandatoris damno Seji mandatarii, non autem Titii cedere debeat, nisi acceptatio, vel solutio fiat sub protrextu.

Et hoc stante dicebam praetendi posse evitari strictam applicationem dictarum auctoritatum, & decisionum, atque non omnino improbabiliiter aliae experimentum in iudicio tentari ex diversitate, ac novitate casus; Verum adhuc dubitabam, ideoque mea fuit opinio, cum ceteri adhaeserunt, quod Monthionio implente primam tractam, super quas res v. debeat plana, super hac secunda non respuerent eam qualem concordiam cum obtinere possent, ut credo sequutum esse, quoniam licet casus sit diversus, attamen eadem est ratio, atque in effectu idem concursus trium tantum personarum inesse videntur, illa scilicet mandantis representata per Catalanum, in cuius computum solutio facienda erat, & illa mandatarii representata per Monthionium; Federici vero, qui literas praesentant, in effectu gerere dicebantur personam adjecti, cui facienda erat demandata solutio, quamvis nec per istos tanquam per speciem gerere alteri demandata esset, Unde casus parum diversificare videbatur, atque eadem vigeat ratio expirationis mandati, & deficientis voluntatis in acceptante.